

Методичний посібник
щодо обчислення вислуги років (страхового стажу) для призначення пенсії
відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з
військової служби, та деяких інших осіб”

Метою Методичного посібника щодо обчислення вислуги років (страхового стажу) для призначення пенсії відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (далі – Методичний посібник) є надання теоретичної допомоги фахівцям служби персоналу та фінансової служби щодо уніфікованого та правильного обчислення вислуги років військовослужбовцям, спланованим до звільнення з військової служби, на підставі якого у подальшому цим військовослужбовцям буде призначено пенсію за вислугу років відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”.

Пенсія за вислугу років є основним видом пенсій, що призначаються військовослужбовцям після їх звільнення з військової служби. Право військовослужбовця на цей вид пенсії та її розмір залежать від правильного обчислення вислуги років. Навіть незначні неточності в обчисленні вислуги років можуть призвести до необґрунтованого призначення пенсії, до позбавлення військовослужбовця права на її одержання або до помилки у визначенні розміру пенсії.

Методичний посібник підготовлено з урахуванням багаторічного практичного досвіду роботи. Усі правові питання, пов’язані з включенням у вислугу років військової служби до 1 травня 1992 року, розглядаються відповідно до законодавчих актів і наказів Міністра оборони колишнього СРСР, а після 1 травня 1992 року – відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським та членам їхніх сімей”, наказу Міністерства оборони України від 14.08.2014 № 530 “Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і забезпечення соціальними виплатами осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей” та інших нормативних-правових актів України, що регламентують обчислення вислуги років на пенсію.

Перелік основних нормативних-правових актів з питань обчислення вислуги років у пільговому порядку, а також з питань трудового (страхового) стажу наведено у додатку 1.

1. Розгляд документів особової справи військовослужбовця

У роботі з обчислення вислуги років на пенсію першорядне значення має

вміння аналізувати і правильно оцінювати документи особової справи військовослужбовця. Основним документом особової справи є Послужний список, у якому на підставі відповідних наказів відображається вся служба військовослужбовця. Зразок Послужного списку наведено у додатку 15 до Інструкції з організації обліку особового складу Збройних Сил України, затвердженого наказом Міністерства оборони України 26.05.2014 № 333 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 червня 2014 р. за № 611/25388, далі – Інструкція з організації обліку.

Помилки в обчисленні вислуги років служби, як правило, допускаються під час її підрахунку за особовими справами, які містять неправильні або суперечливі дані про проходження календарної служби та служби на пільгових умовах.

Обчисленню вислуги років служби повинно передувати вивчення документів особової справи шляхом порівняння записів у різних графах послужного списку з автобіографією, атестаціями матеріалами, бойовими і службовими характеристиками, нагородними листами, довідками архівів, витягами з наказів, листами обліку льотної роботи, стрибків з парашутом, роботи під водою, плавання, бойового чергування в підземних спорудах, за зразками, наведеними у додатках 4 – 8, листками оцінок, копіями дипломів (свідоцтв) про освіту та інше.

Наприклад, час прийняття (призову) на військову службу, що зазначений у рядку 8 Послужного списку, порівнюється із записами в інших рядках цього списку щодо дати народження, навчання, трудової діяльності до призову, а також із записами в автобіографіях, атестаційних матеріалах, бойових і службових характеристиках та інших додаткових матеріалах, переліки яких наведено в пунктах 3.6, 3.7 глави II Інструкція з організації обліку.

Для визначення періодів перебування військовослужбовця в Збройних Силах треба звірити умовні найменування та назви відповідно військових частин, кораблів, органів військового управління, установ, підприємств, організацій, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – військові частини) і строки служби, зазначені рядку 8 Послужного списку, із записами в інших рядках цього списку про участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, бойових діях, про присвоєння військових звань, військову (військово-спеціальна) освіту, а також з іншими документами особової справи.

Аналогічно перевіряється точність записів щодо проходження строкової, надстрокової військової служби, військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу, військової служби за контрактом, дати початку та закінчення військової служби на посадах у складі льотного екіпажу, екіпажу підводних човнів, у віддалених місцевостях та дати початку та закінчення інших періодів, що мають значення для правильного обчислення календарної військової служби і служби на пільгових умовах.

Якщо записи про проходження військової служби у рядку 8 послужного списку “Проходження військової служби у Збройних Силах України” не відповідають аналогічним записам в інших рядках цього списку або суперечать даним інших документів особової справи (невідповідність дати початку служби та призовного віку осіб, які не користувалися відстрочкою від призову, суперечливі дані щодо строків служби або назв військових частин або інші невідповідності), то така особова справа підлягає доопрацюванню в службах персоналу (кадрових органах) з метою усунення суперечностей.

Для своєчасного і правильного обчислення вислуги років військовослужбовців службами персоналу (кадровими органами) своєчасно перевіряються особові справи, у разі необхідності їх зміст доповнюється необхідними документами (довідками).

Особові справи військовослужбовців, включених у план звільнення в поточному році, готуються до обчислення вислуги років у першу чергу.

Перші примірники особових справ військовослужбовців, які повторно призвані (прийняті) на військову службу та отримують пенсію, призначену відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” разом з витягами з наказів про попереднє звільнення з військової служби, виключення із списків військової частини та з підрахунком вислуги років обласними військовими комісаріатами (обласними територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, далі – ОТЦКСП) за запитом направляються до служб персоналу (кадрових органів) військових частин, в яких зазначені військовослужбовці проходять військову службу, для подальшого обліку та ведення.

Рекомендації про порядок підготовки і оформлення особових справ військовослужбовців для обчислення вислуги років на пенсію та зразок заповнення розрахунку вислуги років військовослужбовця на пенсію разом з поясненням щодо заповнення зазначеного розрахунку наведені в додатках 2 та 9, а зразок анкет-запиту на осіб офіцерського складу, які проходять військову службу, – у додатку 3 до цього Методичного посібника.

2. Визначення періодів проходження військової служби у військових формуваннях та служби в інших державних органах, які зараховуються військовослужбовцям до вислуги років для призначення пенсії за вислугу років

До вислуги років військовослужбовцям для призначення пенсії за вислугу років зараховуються всі періоди:

військової служби (строкова військова служба, надстрокова військова служба, військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період, військова служба за призовом осіб офіцерського складу, військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, військова служба за контрактом

осіб рядового складу, військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військова служба за контрактом осіб офіцерського складу);
 служби поліцейським в Національній поліції України;
 служби співробітників Служби судової охорони;
 служби осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, органів і підрозділів цивільного захисту (державної пожежної охорони), податкової міліції, Державної кримінально-виконавчої служби України.

Кожний із зазначених періодів має свої особливості, без урахування яких не вбачається можливим правильно обчислити вислугу років.

Вислуга років, яка була обчислена до набрання чинності Законом України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (до 1 травня 1992 року), перегляду не підлягає.

2.1. Визначення періодів проходження строкової військової служби

На різних етапах становлення Збройних Сил установлювалися різний призовний вік громадян і різні строки військової служби, тому записи в послужному списку про час призову та тривалість строкової військової служби необхідно звіряти з даними законодавства того періоду.

У випадках, якщо достовірність записів у послужному списку періодів строкової військової служби військовослужбовців не викликає сумнівів, підтвердження цієї служби наказами або іншими документами не обов'язкове. Якщо в особовій справі є суперечливі дані або достовірність даних про строкову службу викликає сумніви, то ці дані повинні бути обов'язково перевірені службою персоналу (кадровим органом) і підтверджені відповідними документами.

Служба військових будівельників військово-будівельних загонів Міністерства оборони, інших міністерств і відомств зараховується на загальних підставах за наявності даних про призов через військкомати (ТЦКСП).

2.2. Визначення періодів проходження військової служби громадянами, призваними на службу в добровільному порядку

На військову службу в добровільному порядку іноді зараховувалися особи, які не досягли призовного віку. Служба таких осіб у вислугу років на пенсію зараховується тільки на підставі документів, що підтверджують фактичне перебування цих осіб на військовій службі.

На відміну від військовослужбовців, добровільно зарахованих на військову службу, вихованці і юнги, що перебували у військових частинах, статусу військовослужбовців не мали. Початком проходження військової служби таких осіб вважається день, визначений у наказі командира військової частини про призначення їх в установленому порядку на військові посади чи зарахування їх до

списків особового складу військової частини для проходження строкової військової служби, або день відправлення у військову частину з відповідного військового комісаріату (територіального центру комплектування та соціальної підтримки, далі – ТЦКСП), призваних на військову службу до Збройних Сил.

Початком строкової військової служби є день:

прибуття у військовий комісаріат для відправлення у військову частину – до 21 травня 2006 року;

відправлення у військову частину з районного (міського) військового комісаріату (ТЦКСП) – з 21 травня 2006 року.

Закінченням строкової військової служби є день виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини.

Строкова військова служба зараховується до вислуги років для призначення пенсій на пільгових умовах в разі проходження цієї служби відповідно до умов, визначених у пункті 3 постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським та членам їхніх сімей”.

До вислуги років для призначення пенсії зараховується час практичної льотної підготовки під час проходження навчання у навчальних центрах ДТСААФ особам, прийнятим до зазначених центрів з числа військовослужбовців, призваних на строкову військову службу.

У строк військової служби не зараховуються періоди навчання суворовців, нахімовців і вихованців у Суворовських військових, Нахімовському військово-морському, Військово-музичних училищах, військово-підготовчих школах, військових ліцеях. Зазначені заклади середньої освіти комплектувалися у добровільному порядку учнями 7 – 9 класів у віці 15 – 16 років, які під час свого навчання не мали статусу військовослужбовців.

Положенням про Суворовські військові, Нахімовське військово-морське і Військово-музичне училище, затвердженим постановою Ради Міністрів СРСР від 8 вересня 1980 р. № 769 та оголошеним наказом Міністра оборони СРСР 1981 року № 150, було передбачено, що період навчання в цих закладах середньої освіти у строк військової служби не зараховується.

До вислуги років для призначення пенсії не зараховуються періоди навчання у військових (військово-морських) ліцеях, оскільки ліцеїст за своїм статусом є учень закладу середньої освіти. На військову службу встановленим порядком не призивався та не приймався.

Підстави – Закон України “Про військовий обов’язок та військову службу” та Ухвала Вищого адміністративного суду України від 14 березня 2007 року № К-26849/06;

2.3. Визначення періодів проходження надстрокової військової служби та військової служби за контрактом осіб рядового складу, сержантського і старшинського складу

Усі періоди надстрокової військової служби та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського складу повинні бути підтвержені відповідними витягами з наказів про:

- зарахування до списків особового складу військової частини;
- прийняття на надстрокову службу;
- присвоєння військового звання прапорщика (мічмана);
- продовження строків служби;
- звільнення з військової служби в запас або у відставку та тому подібними.

Початком проходження військової служби вважається:

1) для військовозобов'язаних і жінок:

до 9 серпня 1999 року – день від'їзду до місця служби, зазначений у розпорядженні, виданому військовим комісаріатом;

після 9 серпня 1999 року – день зарахування до списків особового складу військової частини, військового закладу, установи тощо (Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу”, наказ Міністра оборони України від 11.06.08 № 260, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 липня 2008 року за № 638/15329);

2) для громадян, прийнятих на військову службу за контрактом, – день зарахування до списків особового складу військової частини, військового закладу, установи тощо;

3) для громадян, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, – день відправлення у військову частину з районного (міського) військового комісаріату (ТЦКСП).

Закінченням перебування на військовій службі є день виключення зі списків військової частини у зв'язку зі звільненням з військової служби у запас або у відставку.

2.4. Визначення періодів проходження військової служби осіб офіцерського складу

Призов або прийняття осіб офіцерського складу на військову службу провадиться наказами по особовому складу. Окремі періоди служби в довоєнний час або під час Другої світової війни у період з 22 червня 1941 року по 9 травня 1945 року, про які немає наказів по особовому складу, можуть бути підтвержені іншими (непрямими) документами (розпорядженнями та довідками військкоматів, атестаціями, бойовими та службовими характеристиками, нагородними листами, довідками архівів та таке інше). Оригінали або завірені військовою частиною копії

цих документів повинні бути долучені до особової справи.

Початком проходження військової служби для осіб офіцерського складу, призваних на військову службу із запасу, вважається:

день відправлення до військової частини з районного (міського) військового комісаріату (ТЦКСП) - для громадян, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період та на військову службу за призовом осіб офіцерського складу;

день зарахування до списків особового складу військової частини (військового навчального закладу, установи тощо) - для громадян, прийнятих на військову службу за контрактом, у тому числі військовозобов'язаних, які проходять збори, та резервістів під час мобілізації;

Закінченням перебування на військовій службі є день виключення зі списків військової частини у зв'язку зі звільненням у запас (відставку);

2.5. Визначення періодів навчання курсантів і слухачів у військових навчальних закладах

До вислуги років для призначення пенсії зараховується військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та закладів вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки (далі – ВВНЗ).

Початком військової служби для курсантів ВВНЗ із числа громадян, які не проходили військову службу, та військовозобов'язаних вважається день призначення на посаду курсанта ВВНЗ.

Для осіб призовного віку, призваних на військову службу та направлених для практичної льотної підготовки офіцерів запасу льотної спеціальності в навчальні центри ДТСААФ, час навчання в цих закладах зараховується у строк військової служби та у вислугу років на пенсію починаючи з 1 січня 1961 року.

Період навчання у центрах ДТСААФ без відриву від виробництва у вислугу років на пенсію не зараховується.

Періоди навчання в Суворовських військових, Нахімовському військово-морському і Військово-музичному училищі, а також у ліцеях у вислугу років на пенсію не зараховуються (підпункт 2.1 цього Методичного посібника).

2.6. Визначення періодів служби в органах внутрішніх справ, Національній поліції України

Дані про службу і роботу в органах внутрішніх справ, Національній поліції України, як правило, записуються в рядку 11 Послужного списку особової справи (“Самостійна трудова діяльність до служби в Збройних Силах”) без розшифровки структури, назви посад і без зазначення наказів про прийняття і звільнення з

роботи. Дані про службу в органах внутрішніх справ, Національній поліції України, необхідні для включення у вислугу років на пенсію, повинні повністю відображатися в довідках відповідних кадрових органів внутрішніх справ, Національної поліції України – дата і номер наказу про присвоєння військового чи спеціального звання, зарахування до органів внутрішніх справ, Національної поліції України і звільнення з них та інше).

Аналогічний підхід має бути і до оцінки записів послужного списку стосовно військової служби в штабах місцевої протиповітряної оборони (далі – МППО), яка до 1960 року входила до складу Народного комісаріату внутрішніх справ (далі – НКВС) – Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС), оскільки багато посад у штабах МППО країни, областей, міст і міських районів комплектувалися як службовцями, так і військовослужбовцями.

2.7. Визначення періодів загального трудового (страхового) стажу, необхідного для призначення пенсії відповідно до підпункту “б” статті 12 Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”

Загальний трудовий (страховий) стаж, що дає право на пенсію за вислугу років, складається з календарної військової служби і періодів роботи в цивільних установах, на підприємствах і в організаціях, що зараховуються до стажу у календарному порядку – місяць за місяць.

До 1 січня 2004 року, до набрання чинності Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” періоди трудової діяльності та інші періоди, що враховувалися до стажу роботи для призначення пенсії, зараховуються до страхового стажу в порядку і на умовах, передбачених статтями 55 – 63 Закону України “Про пенсійне забезпечення”. Наприклад, до трудового (страхового) стажу, що дає право на цю пенсію, зараховуються:

трудова діяльність як робітника, службовця, члена колгоспу та інших кооперативів незалежно від форм власності;

навчання у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, в училищах і на курсах з підготовки кадрів, підвищення кваліфікації і перекваліфікації, навчання в аспірантурі, докторантурі та клінічній ординатурі;

періоди догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку.

При цьому час навчання включається у стаж незалежно від того, закінчив учень навчальний заклад чи припинив навчання, не пройшовши повного його курсу.

Підтвердженням трудової діяльності можуть бути трудові книжки, довідки, посвідчення та інші документи про роботу, видані з місця роботи, довідки архівних органів.

Після 1 січня 2004 року до страхового стажу для призначення пенсій зараховуються лише ті періоди роботи на підприємствах, протягом яких були

сплачені до Пенсійного фонду України щомісяця страхові внески в сумі, не меншій ніж мінімальний страховий внесок. При цьому за періоди роботи після 1 січня 2004 року законодавством не встановлено пільг щодо обчислення страхового стажу, а тому такі періоди роботи зараховуються до страхового стажу лише в одинарному розмірі.

Страховий стаж обчислюється за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, в місяцях згідно з формою ОК-5 “Індивідуальні відомості про застраховану особу” (додаток 10).

Повний перелік документів, що підтверджують трудовий стаж, визначено постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 р. № 637 “Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній”.

Порядок підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах, або за вислугу років визначено постановою Правління Пенсійного фонду України від 10 листопада 2006 р. № 18-1, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 24 листопада 2006 року за № 1231/13105.

В усіх випадках документи про трудовий (страховий) стаж повинні подаватися в оригіналі. Крім того, всі документи, які підтверджують трудовий (страховий) стаж, в копіях, засвідчених відповідною службою персоналу (відповідним кадровим органом), підшиваються в особову справу.

Перед обчисленням вислуги років з урахуванням трудового (страхового) стажу відповідна служба персоналу (відповідний кадровий орган) повинен перевірити не тільки проходження військовослужбовцем військової служби, але і всю трудову діяльність до вступу на військову службу, що має бути відображено в рядку 7 послужного списку “Самостійна трудова діяльність до служби у Збройних Силах України” з посиланням на документи, що підтверджують таку діяльність.

Згідно зі Статутом колгоспника, прийнятим четвертим Всесоюзним з’їздом колгоспників 26 березня 1988 року, членами колгоспу можуть бути громадяни, які досягли 16 років. Під час обчислення стажу роботи в колгоспі за період після 1965 року трудовий стаж зараховується за умови виконання норм мінімуму трудових днів. Якщо член колгоспу не виконував установлені норми мінімуму трудових днів, тоді враховується час за фактичною тривалістю роботи шляхом складання трудових днів і ділення на фіксовану величину 25,4.

Наприклад:

Старший прапорщик ЛЯШЕНКО В.Ф. працював у колгоспі:

з 15.07.1964 по 31.12.1964.

За цей час відпрацював 132 трудових днів при встановленому мінімумі трудової участі в колективному господарстві 148 трудових днів;

з 15.05.1965 по 18.09.1965.

За цей час відпрацював 92 трудовні при встановленому мінімумі трудової участі в колективному господарстві 101 трудовдень;

з 01.01.1966 по 31.12.1966.

За цей час відпрацював 252 трудовні при встановленому мінімумі трудової участі в колективному господарстві 250 трудовнів.

До страхового стажу зараховуються:

1) з 15.07.1964 по 31.12.1964 – весь період, стаж роботи в колгоспі до 1 січня 1965 року зараховується до стажу роботи незалежно від кількості вироблених трудовнів;

2) з 15.05.1965 по 18.09.1965 року:

$92 : 25,4 = 3,62$ (три місяці);

$92 - (25,4 * 3) = 15$ (днів).

До страхового стажу зараховується 03 місяці 15 днів;

3) з 01.01.1966 по 31.12.1966 – період зараховується до страхового стажу в повному обсязі, норму встановленого мінімуму трудової участі в колективному господарстві виконано.

3. Визначення періодів військової служби, що підлягають зарахуванню до вислуги років на пенсію на пільгових умовах

Порядок зарахування у вислугу років на пенсію окремих періодів військової служби на пільгових умовах визначено Положенням про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і забезпечення соціальними виплатами осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 14.08.2014 № 530, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2014 року за № 1294/26071;

Усі періоди військової служби, що підлягають зарахуванню у вислугу років на пенсію на пільгових умовах, повинні бути підтверджені відповідними документами. Наприклад, витягами з наказів про початок і закінчення служби, яка зарахована на пільгових умовах, або аналогічними довідками архівних органів, листами обліку льотної роботи, стрибків з парашутом, роботи під водою, актами виконаних робіт з розмінування або знешкодження вибухонебезпечних предметів, про несення бойового чергування на оборонних позиціях укріплених районів (додатки 4 – 8), про початок та закінчення служби в дисциплінарних військових частинах, про пуск реакторів на атомних підводних човнах, а також про службу на інших пільгових умовах.